

Program proti šikanování

ZÁKLADNÍ ŠKOLA VODŇANY, NÁMĚSTÍ 5. KVĚTNA 104

Obsah

1	Cíl programu.....	3
2	Charakteristika šikany	4
2.1	Příklady nepřímých a přímých znaků šikanování:.....	4
2.1.1	Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:.....	4
2.1.2	Přímé znaky šikanování mohou být např.:	5
2.2	Rodiče žáků se doporučuje upozornit zejména na to, aby si všímali těchto možných příznaků šikanování:.....	5
3	Krizový plán.....	7
3.1	Postup řešení šikany v rámci školy:.....	7
3.2	Postup řešení šikany, přesahující možnosti školy:	7
3.3	Spolupráce s rodiči	8
3.4	Výchovná opatření.....	8
3.5	Spolupráce se specializovanými institucemi.....	9
4	Seznámení žáků, zákonných zástupců s Programem proti šikanování (PPŠ) ..	10

1 Cíl programu

Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí. Důležité je zaměřit se na oblast komunikace a vztahů mezi žáky ve třídách, a to bez ohledu na to, zda tam k projevům šikany již došlo, či ne. Současně je třeba stanovit smysluplnou strukturu programu.

Šikanování se ve své zárodečné formě vyskytuje prakticky na všech školách. Pocit bezpečí každého jedince a jeho začlenění do třídního kolektivu je základní podmínkou vytváření produktivního prostředí a dobrého sociálního klimatu třídy a školy. Všechny školy a školská zařízení mají povinnost předcházet všem náznakům násilí a šikanování. Šikanování v jakékoli formě a podobě nesmí být pracovníky školy akceptováno. Samotní pedagogičtí pracovníci nesmí svým jednáním s některými žáky a chováním vůči nim podněcovat zhoršování vztahů směřující k šikanování těchto žáků jejich spolužáky.

2 Charakteristika šikany

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrocování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování či zneužívání. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.

2.1 Příklady nepřímých a přímých znaků šikanování:

2.1.1 *Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:*

- Žák působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.

- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřenyiny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.
- (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přizpůsobovací konflikty nejsou vzácností!)

2.1.2 Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo "legrací" zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislivým, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

2.2 Rodiče žáků se doporučuje upozornit zejména na to, aby si všímali těchto možných příznaků šikanování:

- Nechuť jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo).
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by se telefonovalo apod.
- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.

- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach.
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.
- Ztráta chuti k jídlu.
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"

3 Krizový plán

Krizový plán eliminuje či minimalizuje škody v případě, že k šikanování ve školním prostředí dojde.

3.1 Postup řešení šikany v rámci školy:

- Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili, a s oběťmi – odděleně. Možnými prostory jsou ředitelna školy, kabinet výchovného poradce, sborovna školy.
- Nalezení vhodných svědků.
- Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů).
- Zajištění ochrany obětem izolací od agresora.
- Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.

3.2 Postup řešení šikany, přesahující možnosti školy:

- Překonání šoku pedagogického pracovníka a bezprostřední záchrana oběti.
- Domluva pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování, domluvu
- koordinuje metodik prevence a výchovný poradce, společně s ředitelem.
- Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi.
- Pokračující pomoc a podpora oběti.
- Nahlášení policii.
- Vlastní vyšetřování.

V tomto případě je nutná spolupráce s dalšími institucemi, tj. pedagogicko-psychologickou poradnou, střediskem výchovné péče, orgánem sociálně právní ochrany dítěte, Policií ČR.

Po šetření šikany je možno dále pracovat jak s obětí, tak s agresorem. V případě potřeby jim zprostředkovat péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

3.3 Spolupráce s rodiči

Pokud rodiče informují školu o podezření na šikanování, je za odborné vyšetření záležitosti zodpovědný ředitel školy. Při nápravě šikanování je potřebná spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, školního metodika prevence, výchovného poradce a dalších pedagogických pracovníků jak s rodinou oběti, tak i s rodinou agresora. Při jednání s rodiči dbají pedagogičtí pracovníci na taktní přístup a zejména na zachování důvěrnosti informací.

Je nutné předem informovat rodiče o tom, co dělat v případě, když se dozvědí o šikanování.

Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina).

3.4 Výchovná opatření

Pro potrestání agresorů lze užít i následující běžná výchovná opatření:

- Napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele, podmíněné vyloučení a vyloučení
- ze studia na střední škole.
- Snížení známky z chování.
- Převedení do jiné třídy.

V mimořádných případech se užijí další opatření:

- Ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu.
- Ředitel školy podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.
- Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění), ředitel školy nebo školského zařízení oznámí tuto skutečnost Policii ČR.
- Ředitel školy oznámí orgánu sociálně právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění),

popř. opakovaně páchá přestupky, ředitel školy zahájí spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu.

3.5 Spolupráce se specializovanými institucemi

Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, školního metodika prevence, výchovného poradce nebo zástupce školy s dalšími institucemi a orgány.

Zejména:

Program proti šikanování

- v resortu školství – s pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry,
- v resortu zdravotnictví – s pediatry a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie,
- v resortu sociální péče – s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou),
- případně s NNO specializujícími se na prevenci a řešení šikany.

4 Seznámení žáků, zákonných zástupců s Programem proti šikanování (PPŠ)

Program proti šikaně bude vyvěšen u paní ředitelky školy Mgr. Šárky Piklové, dále pak u metodika prevence Mgr. Václava Matějky.

Žáci budou o programu informováni třídními učiteli v rámci třídnických hodin a v rámci výuky Výchovy ke zdraví, Výchovy k občanství. Předsedové příslušných předmětových komisí dostanou od metodika prevence Program proti šikaně, ze kterého by měli vycházet.

Celý učitelský sbor bude o PPŠ informováni na pedagogické poradě, což vyučující stvrdí svým podpisem. Každý učitel školy obdrží tzv. učitelské pokyny k řešení šikany.

Zákonní zástupci žáků budou seznámeni s PPŠ v rámci třídních schůzek a při osobním jednání s třídním učitelem. Skutečnost, že byli seznámeni, potvrdí svým podpisem.

Příloha:

Stadia šikanování

Motto: Školní šikanování je nemoc skupinové demokracie a má svůj zákonitý vnitřní vývoj. První stadium se v podstatě odehrává v jakékoliv skupině. Všude je někdo neoblíbený nebo nevlivný, na jehož úkor je prima si dělat „legrácky“. Pak to ale jde dál, skupina si najde jakéhosi otloukánka. Třetí stadium už je klíčové. Vydělí se jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nejvhodnější oběti. Do této chvíle lze věci jasně řešit. Následně ale dojde k bodu zlomu, kdy se šikanování stane nepsaným zákonem i pro opravdu slušné děti a celá skupina se stává krutou. V pátém stadiu – totalitě – se stane šikanování skupinovým programem.

Michal Kolář

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje. Toto stádium by měl vyřešit učitel.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje, agresor si potřebuje vykompenzovat tlak, oběť je proto ideální. Agresor je na tomto chování závislý a kolektiv se diferencuje – jen málokdy se ale přidá k oběti a agresi zastaví. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti, agresori ovládají kolektiv hláškami typu: „buď se přidáš, nebo dopadneš taky tak.“ Oběť je

odmítána. V této fázi je už kolektiv za situaci plně odpovědný, všichni vědí, co se děje, ale nezastaví to. Toto stádium by už učitel sám řešit neměl. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

Čtvrté stádium: Většina přijímá normy

Čtvrtým stádiem je vytváření norem – agresor je plně závislý na tomto chování, ubližuje z nudy a pro zábavu, oběť je závislá na agresorovi, někdy ho i obdivuje. Kolektiv třídy se rozdělí na vůdce a poddané i se slovníkem, kdy se mluví o otrocích, židech, používají se vojenské hodnosti. Třetí a čtvrté stádium už je v kompetenci policie, tam musí dojít k trestu.

Páté stádium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

Stadia šikanování podle:

- Michala Koláře, 1990, 1996, 1997, 2000 aj.
- Mariky Kropíkové, 2013

Pedagogický sbor byl informován dne	7.9.2022
Zákonní zástupci byli informováni dne	7.9.2022
Žáci byli seznámeni s PPS v rámci výuky předmětů Vko, VkZ	

Ředitelka školy Mgr. Šárka Piklová	
Školní metodik prevence Mgr. Václav Matějka	